

DUAYENLERE SAYGIYLA

Çocuk¹ Hakları:²

Bob Franklin³

Giriş

1960'lar ve 1970'ler boyunca siyah kurtuluş ve kadın kurtuluş hareketleri ırkçılığın ve cinsiyetçiliğin varlığı ve siyahlar, kadınlar ve bir bütün olarak toplum üzerinde bu tür önyargılı görüşlerin zararlı etkileri konusunda toplumsal bilinci arttırdı. Cinsiyetleri ya da ırkları temelinde bireylere karşı sistematik ve kurumsallaşmış ayrımcılığın akıl ve ahlakdışı olduğu, bir ölçüde yerleşti. Ancak insanlara yaşları temelinde yapılan ayrımcılığın değişikliğe daha dirençli olduğu görülüyor. Çocuklar bu ayrımcılığın asıl kurbanları olmaya devam ediyorlar, ama yaşlılar da paylarını alıyorlar. Yaş ayrımcılığını cinsiyetçilikten ve ırkçılıktan ayıran nokta, kadınların ve siyahların ayrımcılığa maruz kaldıkları konusunda belli bir görüş birliği olduğu halde çocuklarla ilgili olarak böyle bir görüş birliğinin bulunmamasıdır. Martin Hoyles'un gözlemlediği gibi "kadınlara ya da siyahlara çocuk gibi muamele edilmesine yönelik öfke sık sık ifade edilir, ancak çocuklara böyle davranılmasından pek yakınılmaz" (Hoyles, 1979). Mantıkları değilse de tarihleri benzer olduğu için, Hoyles, kadınların ve siyahların durumunu çocuklarıinkiyle karşılaştırmakta haklı (Edelman, 1977).

Yetişkinler olarak temel insan hakları olarak gördüğümüz haklar, yaşlarından dolayı çocuklardan esirgeniyor. Özgürlükleri ve özerklikleri, görece önemsiz olandan son derece önemli olana kadar uzanan bir dizi yolla sınırlandırılmıştır: Görülecek filmi, yatılacak zamanı, giyilecek elbiseleri seçme hakkından oy kullanma hakkına kadar uzanan yadsımlar. Çocuklar toplumda, çoktandır acı çeken ve ezilen kalabalık bir grup, medeni haklarından yoksun "sessiz ve temsilsiz bir azınlık"tırlar (Vardin ve Brody, 1979). Tarihteki diğer azınlık gruplarının, Martin Luther King Jr.'ın "hiç kimse olmama" diye adlandırdığı unutulmuşluk ve dışlanmışlık statüsünü paylaşırlar.

Çocuk olmanın dezavantajları kısaca sayılabilir. Birincisi, çocuklardan bütün politik haklar esirgenir. Oy verme hakkından mahrum edilmişlerdir, lobi faaliyeti yürütemezler ve toplumlarının politik işlerine katılamazlar. İkincisi, çocuklar ekonomik açıdan dezavantajlıdırlar. Varsa bile, bağımsız mali güçleri çok küçüktür, mülk sahibi olamazlar, yasal olarak işgücü piyasasından dışlanmışlardır ve önemli nakit rezervlerine erişme ve onları denetleme olanaklarından yoksundurlar. Üçüncüsü, çocukların yasal statüsü esas olarak pasiftir ve ana babalarının mülkü olarak görülürler. On sekiz yaşına kadar bakımları ortalama 32,000 Euro'ya mal olan ve haftada yaklaşık elli saat olarak hesaplanan bir zaman harcanmasını talep eden pahalı bir yatırımdırlar.⁴ Dördüncüsü, çocuklar, öğretmenlerin keyfi otoritesine maruz kalacakları, fiziksel ya da fiziksel olmayan cezalar alabilecekleri, erişemeyecekleri gizli bir dosyalamanın konusu olacakları eğitim

¹Yazının orijinaline şuradan ulaşılabilir: Franklin, B. (1993). Giriş. Çocuk Hakları. (Derleyen: Bob Franklin). Çev. Alev Türker. Ss. 14-35. Ayrıntı Yayınları.

²Bu yazı, Bob Franklin'in 1993'te Türkçeye çevrilmiş Çocuk Hakları kitabının Giriş bölümüdür. Yayınevinin bilgisi ve çevirmenin onayı dahilinde dergiye alınmıştır.

³Prof. Dr. School of Journalism, Media and Culture.

⁴Editör eklemesi: Bu bilgiyi yazının yazıldığı yıllar açısından değerlendirmek önemlidir.

kurumlarına en azından on bir yıl devam etmek zorundalar (Hodges, 1981). Nihayet, çocuk evde, davranışı disiplin ve kontrol altına almak için yasal olarak bir dizi ceza verebilen ana babanın sürekli gözetimi altındadır.

Çocuklar bir parçasını oluşturdıkları toplumu yansıtırlar ve dolayısıyla heterojen bir grupturlar. Kimileri zengin, kimileri yoksul, bazıları siyah, beyaz, erkek ve kızdır; hemen hemen sonsuz bir çeşitlilik söz konusudur. Ancak bu çeşitliliğe bağlı olmaksızın bütün çocuklar ortak bir noktanın (çocuk olma statüsü) bir sonucu olarak bu politik, ekonomik, yasal, eğitimsel ve evle ilgili kısıtlamalara maruz kalırlar. Ayrıca yetişkin toplumunda olduğu gibi bazı gruplardan gelen çocuklar daha fazla acı çekerler ve ırk, cinsiyet, sınıf, fiziksel ya da zihinsel engeller yaşa bağlı haksızlıkları açıkça şiddetlendiren faktörlerdir. Yoksul çocukların yaşamın ilk yılında hayatta kalma (UNICEF, 1985), yüksek eğitim görme, sağlıklı beslenme ve iyi barınma ihtimalleri daha düşüktür; buna karşılık sürekli vesayete alınma, hastalanma ve bazı hastalıklardan ölme ihtimalleri daha yüksektir (Fothergill ve Vincent, 1985). Fiziksel ve zihinsel özürlü çocuklar haklarını garantilemek konusunda özel güçlüklerle karşılaşır ve onların özel sorunlarının daha geniş bir tartışmasını ele almamızın mümkün olmaması üzüntü verici bir durum. Dolayısıyla bazı çocuklar evde, okulda ya da bir dizi başka sosyal yardım ya da cezalandırma kurumunda daha fazla sıkıntı, sefalet, fiziksel, zihinsel ya da cinsel kötü muamelelerle karşılaşır.

Yetişkinler olarak çocukluk durumunun gözler önüne serdiği ciddiyeti kabul etmeye gönülsüzüz. Bizim çocukluğu algılayışımız yetişkin ve çocuk ilişkilerine dair toplumsal olarak kabul edilebilir, idealize edilmiş bir bakışla bulutlanmıştır. Bunun nedeni, Simone de Beauvoir'ın yaşlılara karşı olduğunu gözlemlediği bazı süreçlerin aynısına çocukların da maruz kalmalarıdır. Gerçekte, toplumun her iki gruba da muamelesi sert ve ihmalkardır, fakat onlara yönelik tutumu paternalist ve koruyucudur. Kendisini bu potansiyel şizofreniden kurtarmak için toplum insan statüsünü onlardan esirgeyerek gençleri ve yaşlıları insanlık dışı kılar. Beauvoir'ın (1985) sözleriyle:

- “Yaşlı insanlarla ilgili olarak, bu toplum sadece suçlu değil, doğrudan doğruya katildir... yaşlı insanlar sefalete... bezginliğe ve umutsuzluğa mahkûm edilmişlerdir. Bu barbarca muameleyi, izlediğini iddia ettiği hümanist ahlakla uzlaştırmak için, yönetici sınıf, onları gerçek insanlar olarak görmeyi reddetme planını benimser; sesleri duyulursa, duyanlar bunların insan sesleri olduğunu kabul etmek zorunda kalacaklardır”

Aynı şekilde genç insanların söz hakkı reddedilir, meşru protestoları susturulur ve Beauvoir'ın cümlesiyle, “Burjuva kültürünün mitleri ve klişeleriyle bozulan” yetişkin tavırlarının ikiyüzlülüğüyle yadsınır.

Bu tür mitlerden biri, yetişkinlerin çocuklara yönelik davranışının saygıya ve çocuğun çıkarlarını en iyi şekilde korumak konusundaki bir kaygıya dayandığını öne sürer. Bu idealleştirilmiş algılamaya göre, çocuklar tamamlanmış yetişkin yaşamında merkezi bir konuma yükseltirler. Çocuklar yetişkin yaşamının birçok alanında anlamın yanı sıra motivasyon ve amacı da sağlarlar; çocuksuzluk acınacak bir durumdur. Aile bağlamı içinde “evliliği evlilik yapanın” çocuk olduğuna inanılır. Ana babalar olarak biz çocuklarımız için “en iyisini” yapmak isteriz ve bu amaçla, çocuklarımız “hayatta mümkün olan en iyi başlangıca” ya da en azından “bizimkinden daha iyi bir başlangıca” sahip olabilsinler diye çalışırız, para biriktiririz ve her şeyden vazgeçeriz. Yetişkinlerin çocuklara yönelik bu idealleştirilmiş kaygıları, çocukların çıkarlarını en iyi şekilde korumayı hedefleyen, eğitim ve toplumsal refah gibi alanlarda, savaş sonrası toplumsal hukukunu şekillendirmiş ve orada hukuksal ifadesini bulmuştur. Ancak Çocuklar ve Gençler Kanunu (1969) gibi yasalar, çocuklara ilişkin olarak, onların haklarını yadsıyan, yaşamlarına ve amaçlarına yönelik yetişkin müdahalesini arttıran keyfi ve haksız muameleler üretmeye devam eden uygulamaları ortaya çıkarabilir (Morris vd., 1980). Yetişkin-çocuk ilişkisine bakışın bu idealleştirilmiş biçimi, Maria Colwell ya da Jasmine Beckford vakasında olduğu gibi, çocuklara yönelik kötü muamele basında yer aldığı zaman, kamuoyunun ahlaken tecavüze uğramış olduğunu hissetmesinin yanı sıra kuşkulu kalması anlamına da geliyor. Bu tür vakaların sapıklık, istisnai ya da çok az rastlanır bir durum olduğuna inanıyoruz; aslında öyle değiller. Bir sosyal hizmet departmanı müdürünün dile getirdiği gibi, “çocukların hâlâ ana babaları tarafından suiistimal edildiklerini, ihmal edildiklerini, yoksunluğa itildiklerini ve köpeklerle yönelik olduğunda insanların hayat boyu lanetlenecekleri ölçüde tehlikeye maruz bırakıldıklarını reddedemeyiz... her nasılsa bu tür olayların açıklanmasına hazır olmadığımız açıkça görülüyor” (Hawker, 1983: 16).

Özel durumlar ne kadar korkunç olursa olsun, bunların, özellikle vahşi ya da katı insanların eylemleri olarak bireysel patoloji düzeyinde anlaşılamayacağını kabul etmek önemli. Çocuklara yönelik kötü muamele yoksulluğa ve eşitsizliğe bağlıdır ve Parton'ın (1985) hatırlattığı gibi, “tehlikeli bireyler üzerinde durarak,” “tehlikeli koşulları” gözden kaçırma riskine giriyoruz.

Çocukluğa dair ikinci bir mit, çocuklara yönelik davranışlarımızı şekillendirme

konusunda belki de daha etkilidir: Çocukluğun “altın çağ” olduğunu ileri süren mit. Bu mite göre çocukluk, masumiyetimiz ve zayıflığımız nedeniyle yetişkin yaşamının tersliklerinden ve zorluklarından korunduğumuz özel bir dönemimizdir. Çocuk ekonomik yaşamın sorumluluklarından ve huzursuzluklarından, iş dünyasından ve olgunlukla birlikte miras alınan birçok endişeden uzak tutulur. Çocukluk sınırsız bir özgürlük dönemi, oyun, eğitim ve öğretim zamanıdır. “Bunlar hayatımızın en iyi günleri olduğu için,” “gençken hoşça vakit geçirmeye” teşvik ediliriz. Her yetişkin bu dönemi zorunlu olarak geçirdiği ve çocukluktaki adaletsizlikleri ve hayal kırıklıklarını ilk elden yaşadığı halde, bir özgürlük, zevk ve keşif dönemi olarak çocukluk mitinin devam etmesi tuhaf. Mitin varoluşunu sürdürme becerisi, çocukluk hakkındaki bazı bilgilerin ışığında daha da tuhaf görünüyor.

Üç okul çocuğundan birinin çocuk bakıcılığı dışında yarım günlük bir işi olduğu; uzun ve uygunsuz çalışma saatleri nedeniyle ya da çocuklar yasal çalışma yaşı olan 13 yaşının altında oldukları için bu işlerin yüzde 80’inin yasadışı olduğu biliniyor. Ayrıca, çocukların altıda biri inşaat işleri ya da eşya taşımacılığı gibi ağır kol emeği gerektiren işlerde çalışıyorlar ve işverenler tarafından ucuz emek olarak kullanılıyorlar. Buna karşılık, okuldan ayrılma yaşının üzerindeki gençler iş bulma konusunda büyük güçlüklerle karşılaşılıyorlar. Haziran 1985’te okuldan ayrılmış 106,800 genç işsizdi, işsizlik on sekiz ve daha küçük yaşlardakiler için 172,804’e ulaşıyor. 370,220 genç ise bir Gençlik Eğitim Projesi’ne kayıtlı olduğu için bu işsizlik istatistiklerinde yer almıyor, oysa mezuniyetten sonra sürekli bir iş bulmaları kolay değil.

Bugün Britanya’da yaşlılardan çok çocuklar yoksulluğun yükünü çekiyorlar. 879,000 çocuk ek yardım alan ailelerde yaşıyor. 660,000 çocuk ek yardım alan tek ebeveynli ailelerde yaşıyor; yoksulluk sınırının altında yaşayan çocukların sayısı 1979-1981 arasında iki katına çıktı. DHSS rakamlarına göre, düşük gelir düzeyi olarak (Ek yardım seviyelerinin yüzde 140’ı) kabul edilen düzeyde yaşayan çocukların sayısı üç buçuk milyonu aşıyor; yani üç çocuktan biri (Sharon, 1985). 1950’lerde 62,000 çocuk devlet vesayeti altındaydı; 1960’lar ve 1970’lerde bu sayı yılda yüzde 1 oranında arttı (Brown ve Magde, 1982). 1981’de İngiltere’de ve Galler’de 44,500’den fazla çocuk devlet vesayeti altına alındı; Mart 1982’de vesayet altındaki çocukların nüfusa oranı 1000’de yediydi. Devlet bakımı altında yaşam kolay değil. Vesayet Altındaki Gençlerin Ulusal Birliği (NAYPIC, 1983), “gençlere daha önce ne kadar kötü muamele edilmiş olursa olsun devlet bakımı altında aynı muameleyi görmeyeceklerine dair bir güvence olmadığını” ileri sürüyor. İdari disiplin sert ve özel yaşama müdahale sınırsız. Vesayet altındaki bütün çocuklarla ilgili gizli dosyalar tutuluyor ve gençlerin, yeniden inceleme gibi hayatlarını etkileyen en önemli kararlara katılmaları engelleniyor (Stein ve Ellis, 1982).

Araştırmalar, çocukların cinsel olarak suiistimal edilmelerinin ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymaya başladı. İçişleri Bakanlığı’nın 1980 verileri 312 ensest vakasını ve 3109 gayrimeşru cinsel ilişki vakasını kaydediyor. 1979’da on altı yaşın altındaki kızlar arasında 8967 gebelik vakası vardı. Bu suiistimalin varlığını kabul etme konusundaki gönülsüzlük, bu rakamların, tekerrür oranlarını olduğundan çok düşük gösterdiği anlamına geliyor. Ulusal Çocuk Bürosu’nun bir araştırması, çocukların dörtte biri ila üçte birinin en azından bir kere bir yetişkinle cinsel bir deneyim yaşadığını ortaya koyuyor (Ives, 1982).

Çocuklara karşı fiziksel kötü muamele verileri de aynı ölçüde güvenilmezdir ve güçlük kötü

muamelenin ne olduğu konusunda bir açıklık olmaması nedeniyle artıyor; tanımlar fiziksel şiddetten duygusal ihmale, cinsel suiistimale kadar uzanıyor (Kempe ve Kempe, 1982). Sosyal hizmet departmanlarından NSPCC gibi gönüllü kurumlara kadar, çocukların suiistimaliyle ilgilenen çok çeşitli kurumların var olması güvenilir veri üretme konusunda ek güçlükler yaratıyor. 1979'da çocuk suiistimali kayıtlarında yer alan en azından 50,000 genç insan vardı (Geach, 1983) ve NSPCC 1982'de çocuklara kötü muamele konusunda 15,000 yeni vaka bildirdi. Jobling her yıl 2400 ila 4600 çocuğun ciddi bir şekilde incitildiğini ileri sürüyor. 450 kadar çocuk fiziksel olarak yaşama gücünden yoksun bırakılıyor, çocukların kazayla öldürülmesine ilişkin tahminler yılda 100 ila 750 arasında değişiyor. Kesin sayılar “çekişmeli bir tahmin oyununa” dönüştü (Wobling, 1977). Ancak, bazı fiziksel kötü muamele biçimleri -dayak gibi- eğitim ve yardım kurumlarında disiplin sisteminin bir parçası olarak kabul edildiğine göre, çocuklara yönelik şiddet bu verilerin ortaya koyduğundan kuşkusuz çok daha yaygındır. Bedensel Cezaya Karşı Öğretmenler Derneği (STOPP, 1982), İngiltere ve Galler'deki okullarda, bir öğretim gününün her on dokuz saniyesinde bir çocuğun dövüldüğünü tahmin ediyor; bu, birikerek yılda iki yüz elli bin dayak olayına ulaşıyor. Bu tür olaylara ilişkin resmi rakamların kaydedilmediği İskoçya'da tahminler yılda iki buçuk milyon kere ya da iki saniyede bir bedeni ceza verildiğini öne sürüyor. Vesayet altındaki çocuklar bedeni cezaya ya da davranışı denetleyen ilaçlara “sıvı cop” maruz bırakılabiliyorlar (NAYPIC, 1983).

Uluslararası düzeyde çocukların mahrumiyetleri daha da büyük ve bunun sonuçları daha korkunç. Uluslararası Çocuk Yılı'nda 15 milyon çocuğun açlıktan ölmesi özellikle acıklı bir durum ve bu ölümlerin 10,3 milyonu çocuk hayatının ilk on bir ayı içindeydi. Aynı yıl altı yaşından küçük 400 milyon çocuk sağlık hizmetinden yoksun kaldı ve 100 milyon çocuk kötü beslendi (UNICEF, 1985). Yaşamı sürdürmek için yeterli yiyeceğe ve barınağa sahip olmaktan daha temel bir hak yok, fakat bu hak korkunç bir düzeyde yadsınıyor.

Bu verilerin ışığında bir “altın çağ” olarak çocukluk miti daha az inandırıcı görünüyor. Çocukların içinde yaşamak zorunda oldukları koşullara ilişkin kültürel gönül rahatlığımızın sarsılmasını sağlamak için olgular burada elden geldiğince sade bir şekilde ortaya konuyor. Çocuklar temel insan haklarından yoksunlar ve toplumdaki herhangi başka bir gruba uygulandığında manevi bir tecavüz kabul edilebilecek ve kuşkusuz önemli bir politik faaliyetin nedeni olabilecek bir muameleye maruzlar. Ayrıca sorunun boyutları çok büyük. Yalnızca Britanya'da 11,7 milyon çocuk toplam nüfusun yaklaşık beşte birini oluşturuyor.

Bu kitaptaki çeşitli makaleler çocuklukla ilgili bazı mitleri yıkmaya çalışıyor. Okulda, vesayet altında ya da çocuklarla ilgili hukuk sisteminde, çocuk sorunlarının özel bir yönü üzerinde yoğunlaşarak ya da çocukların politik ya da cinsel haklarına eğilerek, her bölüm, çocukların sorunlarını ve ihtiyaçlarını, karşılaştıkları zorlukları; tavırların ve kurumsal yöntemlerin hangi yollarla onların haklarının sınırlandırılmasına hizmet ettiğini aydınlatmayı deniyor. Her bölüm tanımlayıcı olduğu kadar kural koyucudur ve çocukların sahip olduğu mevcut hakları uygulamaya koyacak, korunma haklarını genişletecek ve değerlerini kabul edecek reformları savunur. Eğitim, vesayet, çocuklarla ilgili hukuk, iş, cinsel ilişkiler gibi birçok alanda çocuklara yönelik tutumları ve politikaları yeniden değerlendirmemiz gerekiyor.

Ancak çocuk hakları meselesi oldukça karmaşık; terimlerin tanımıyla ilgili sorunlar özellikle

vahim. Açıklık getirme amacıyla başlangıçta oldukça uzun iki arasöze ihtiyaç var. Birincisi çocukluğun değişen yapısını, ikincisi ise “haklar” teriminin içerdiği güçlükleri ele alıyor.

Çocuk Nedir?

‘Çocuk Nedir?’ sorusunu yanıtlama çabası çok büyük güçlükler taşıyor. Basit tanımlar bulmak kolay değil. Bulduğunda ise küçük bir inceleme kesinliği ortadan kaldırıyor ve yeni sorular getiriyor. Soruya bugün verilecek yanıt Victoria İngiltere’inde verilecek yanıtla aynı olabilir mi? Dickens’in Artful Dodger’ı çocukluğu, Barry Hines’in romani A Kestrel for a Knave’deki Casper’la aynı şekilde mi yaşıyor? Batılı çocukluk tarifleri, ekonomik zorunluluğun, çocukların küçük yaştan itibaren çalışmalarının beklenmesine yol açtığı Üçüncü Dünya’daki yaşamın gerçeklikleriyle karşılaştırıldığında, yeniden ele alınmayı gerektirmiyor mu? Çocukluk deneyimlerinin çeşitliliği düşünüldüğünde, bu çeşitliliği yakalayacak basit formüller bulma umuduna kuşkuyla yaklaşmamız gerekiyor.

İlk olarak çocukluğa ilişkin beş noktayı ortaya koymak gerekiyor. Birincisi, çocukluk herhangi sabit bir döneme ait tek bir evrensel deneyim değildir. Daha çok, tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Turnbull’in (1976) Mbuti pigme topluluğu üzerine incelemeleri gibi antropolojik çalışmalar çocukluk olgusunun kültürel çeşitliliğini ve göreceliğini ortaya koyuyor. Çağdaş Batılı çocukluk kavramıyla düşünüldüğünde Mbuti çocuklarının birçok açıdan erken gelişmiş oldukları söylenebilir. Cinsel faaliyetleri ve toplumlarının ekonomik yaşamına katılımları Batılı âdetlere ters gelebilecektir. Mbuti için kuşkusuz bunun tuhaf hiçbir yanı yoktur. Tarihçilerin çalışmaları da çocuklukla yetişkinlik arasındaki ayrım çizgisinin keyfi olarak çizildiğini ve farklı tarihsel dönemlerde büyük değişiklikler gösterdiğini ortaya koyuyor. Ayrım çizgisinin değişken bir çizgi olduğu kanıtlandığına göre var olan çocukluk kavramının geçici olduğu da kanıtlanabilir gibi görünüyor.

İkincisi, iki yaş grubu arasındaki ayrım çizgisi yalnızca keyfi değil, aynı zamanda tutarsız. Britanya’da cinsel, cezai ve seçimle ilgili faaliyetler farklı yaşları yetkili görüyor; böylelikle insanlar bazı faaliyetler için çok küçük görüldükleri halde diğerleri için yeterince büyük sayılıyorlar. Bu temelde, bir anda değil, ama aşama aşama yetişkin olmak mümkün; on sekiz yaşında oy kullanmaya, on altı yaşında cinsel faaliyete, on yaşında cezai yükümlülüğe hak kazanılıyor. Ayrıca farklı cinsiyetler için sınırlar, farklı yaşlarda çiziliyor.

Üçüncüsü, çocuklar negatif bir şekilde “yetişkin olmayanlar” olarak tanımlanıyorlar. Çocukluk ilk bebeklikten on sekiz yaşına kadar geniş bir yaş dönemini kapsıyor ve bu uzun süre son derece çeşitli ihtiyaçları, yetenekleri ve potansiyelleri içeriyor. Dolayısıyla bir grup genç insan için yerinde ve uygun olan şey başka bir grup için olmayabilir. Ancak bütün genç insanların “çocuk” oldukları ve yetişkin faaliyetlerini yerine getirememeleri anlamında benzer oldukları varsayımıyla bu farklılığın üzeri örtülüyor. Dört yaşındaki bir insan ile on altı yaşındaki bir insan, aralarındaki kapasite, beceri ve ihtiyaç farkları, on sekiz yaşındakilerle yirmi bir yaşındakiler arasındaki farklardan çok daha fazla olduğu halde, “yetişkin olmadıkları” için aynı şekilde çocuk olarak kabul ediliyorlar. Bu, çocuk hakları konusunda saçma sonuçlara ve üzerinde düşünülmemiş argümanlara yol açabilir: “Ne! iki yaşındakiler araba, oy kullanıp cinsel ilişki mi kuracaklar?” (Gross, 1973).

Dördüncüsü, “çocuk” terimi kronolojiden çok iktidarla ilgilidir. Terim belli bir yaşa işaret etmekten çok bir iktidar ilişkisini belirtme eğilimindedir ve başlangıçta düşük statüye sahip olanları tanımlamak için kullanılmıştır (Hoyles, 1979). Yani çocuk diye adlandırılmak için genç olmaya gerek yoktur. Bu nokta önemli, çünkü “çocuk nedir?” sorusunun otoriteler -toplumda iktidara sahip olanlar- tarafından yanıtlandığını ortaya koyuyor. Güçlü olan, toplumsal olarak güçsüz olan yetişkinlere, çocukluk anlayışını dayatabilir. Bu şekilde, Amerika’nın güney eyaletlerindeki köleler, bugün çocukluk kavramını şekillendiren boyun eğme ve bağımlılık özelliklerinin birçoğunu gösteriyorlardı. “Boy” diye çağırılıyorlar ya da kendilerine sadece ilk isimleriyle hitap ediliyordu, efendileri onları cezalandırma hakkına sahipti ve köle genellikle “çocuklar için, aynı basit zevklerin ve korkuların bir kısmını onlarla paylaşan, doğal bir arkadaş” olarak kabul ediliyordu (Tucker, 1977).

Beşincisi, çocukluk oldukça yeni bir buluştur ve tarihçilerin çoğu Plumb’ın şu yargısını onaylayacaktır: “Çocukluk düşüncesi son 400 yıla ait bir Avrupa icadıdır” (Plumb, 1972). Daha önce, “çocuk, annesinin, dadısının ya da beşiğini sallayan kişinin sürekli ilgisi olmadan yaşayabilmeye başlar başlamaz, yetişkinler toplumuna ait oluyordu” (Ariès, 1962). Holt, çocukluğun yaşamın özel bir evresi olarak bu şekilde yalıtılmasının, modern toplumun yaş bölümleriyle ilgilenme konusundaki genel eğiliminin bir parçası olduğu gözleminde bulunuyor. Doğumdan ölüme kesintisiz bir gelişim bölünmezliği olarak ele alınmak yerine yaşam, bir evreden diğerine geçişe bir krizin eşlik ettiği bir dizi evreye bölünüyor. Öyleyse çocukluk “yaşam eğrisini, bu bütünlüğü, birine çocukluk diğerine yetişkinlik ya da olgunluk denilen iki bölüme ayıran” yapay bir dönemdir (Holt, 1975).

1600’den itibaren çocukluk kavramı gelişmeye başladı ve “yedi yaş ile ergenlik arasındaki dönem süratle kendine özgü bir dünya oldu” (Plumb, 1972) Rönesanstan önce çocuklar çağdaş sanatta küçük yetişkinler olarak betimleniyorlardı ve bu, onların toplumdaki rollerini yansıtıyordu. Çocukluğun yaşamdaki özel bir dönem olarak on yedinci yüzyıl başlarında ortaya çıkmış olması varsayımı, aynı dönemde Avrupa’daki söz dağarcığı değişimleriyle belirginleşiyor. Çocuklar yetişkinlerden o kadar az farklılaşmışlardı ki onları tanımlamak için özel bir sözcük yoktu; boy, garçon, Knabe gibi sözcükler on yedinci yüzyıldan önce, bağımlı bir konumdaki bir erkeği belirtmek üzere rastgele kullanılıyordu. Ayrıca, özellikle çocuklara hitap etmeye yönelik bir sözcük dağarcığı ve dil “çocuk dili” on yedinci yüzyılda moda oldu (Firestone, 1972).

On yedinci yüzyılla birlikte gelen ve çağdaş tanımı şekillendiren çocukluk kavramı, çocuğun masumiyetini ve zayıflığını vurguluyordu. Çocuklar, “tatlılıkları, basitlikleri ve komiklikleriyle” yetişkin için bir eğlence ve rahatlatma kaynağı haline geldiler (Ariès, 1962). Çocukluk, zayıflık, akıldışılık, çaresizlik ve bağımlılık gibi negatif özelliklerle birleştirildi. Holt (1975), çocukluğun; “küçük ve zayıf oldukları için çocukların dış dünyayla başa çıkacak kadar güçlü ve akıllı olana kadar dış dünyanın kötülüklerinden korundukları,” duvarlarla çevrilmiş bir bahçe metaforuyla en iyi şekilde anlaşılabileceğine inanıyor. Metafor çok yerinde, çünkü İngiliz dili ‘nursery’ (çocuk odası, fidanlık, Ç.N.) sözcüğünü hem bitkilerin hem de çocukların bakılıp büyütüldüğü bir yer olarak kullanıyor.

Çocukluğu bir masumiyet ve zayıflık dönemi olarak görüp yetişkinlere “masumiyeti koruma ve zayıflığı güçlülüğe dönüştürme görevi”ni veren bu anlayış on yedinci yüzyılda ortaya çıktı ve çocukların hayatındaki birçok değişiklik bu döneme dayanmaktadır. Bu değişikliklerin toplam etkisi daha önce bir parçası oldukları yetişkinler dünyasından çocukları koparmak oldu (Farson, 1978). Ariès, bu tarihten önce çocukların çağdaş sanatlarda küçük erkekler ya da kadınlar olarak temsil edildiklerine, fakat bu tarihten sonra “çocuk resimlerinin sıradanlaşmasına” dikkat çekiyor (Ariès, 1962). Hemen hemen aynı zamanda çocukların yetişkinler gibi giydirilmesinden vazgeçildi ve önceden giyim farklılıkları yaştan çok statüyü belirtirken çocuklar için özel giysiler tasarlanmaya başlandı (Hoyles, 1979). Çocukların yetişkinlerden farklı olarak oynayacakları oyunlar, çocuk oyuncakları ve çocuklar için yazılıp yayımlanan kitaplar hep bu dönemdendir (Ariès, 1962; Firestone, 1972).

Genç insanların hayatına çocukluğun gelişimiyle birlikte gelen önemli değişiklikler arasında cinsel ilişkilerinin azaltılması, çalışma dünyasından uzaklaştırılmaları ve giderek artan bir şekilde eğitime ve okula yöneltilmeleri yer alır.

“İffetsizlikten Masumiyete” başlığını taşıyan bu bölümde Ariès, “yetişkinlerin, çocukların yanında cinsel konulardan söz etmekten kaçınmaları” gerektiğine dair günümüzün ahlaki zorunluluğunun, “eski topluma tamamen yabancı,” olduğunu gösteriyor. Ariès’in, Heroard’ın Journal sur l’enfance et la jeunesse de Louis XIII’ünden yaptığı ve Dauphin’in çocukluk günlerinin ayrıntılı bir tasvirini veren alıntılar, çocukların yetişkin yaşamının cinsel pratiklerine ne kadar açık olduklarını ve ne ölçüde bu pratiğe katıldıklarını göstermektedir. Journal’ın tartıştığı davranışların birçoğu günümüz okurlarını şok edebilir, ancak 1600’de yazıldığı zaman bu cinsel deneyimler çocuklar için tamamen doğal kabul ediliyordu. Biyografik yazılara ihtiyatla yaklaşmak gerekir, çünkü tipik olmayan bireyleri ele almaları daha büyük ihtimal; ve son erkek varis olarak çocuk sahibi olması gerektiği için Dauphin’in durumu özeldi. Ancak ortalama ömrün yalnızca otuz olduğu yerde, kızlar için evlilik yaşının on üç olmasının “normal olduğunu” hatırlamak gerekir.

Diğer büyük bir değişiklik, çocukları çalışma yaşamından ayırıp eğitim kurumlarına yerleştirmek oldu. Çocuklar yedi ya da sekiz yaşında ev işlerinin de dahil olduğu bir çıraklık dönemi için başka bir eve gönderilirlerdi. Buna karşılık ana babalar çalışmak ve eğitim için evlerine başka çocuklar alırlardı. Çıraklar “ekstra oğullar ya da ekstra kızlar” a benzeyen işçilerdi; çocuklar çalışmalarına karşılık giydirilir, beslenir ve eğitilirlerdi. Aile içinde çocuk emeği ağırdı ve yoksul çocuklar bu işe üç yaşında başlayabilirlerdi, fakat asıl, fabrika sisteminin gelişmesiyle birlikte en kötü aşırılıklar

ve sömürüler ortaya çıktı.

Çocuklar çalışmayı bıraktıktan sonra okumaya başladılar; 1600 ila 1800 yılları arasında eğitimde büyük değişiklikler oldu. Rönesans döneminde bir faaliyet olarak eğitim, yaşa önem vermiyordu ve hayat boyu sürecek bir etkinlik olarak ele alınıyor ve dolayısıyla her yaştan insan birlikte öğreniyordu. Kısa bir zamanda eğitim çocuklukla sınırlı bir faaliyete dönüştü. Okuma süresinin uzaması, çocukluğa yoğunlaşması ve bedensel cezanın getirilmesi on sekizinci yüzyılda Winchester ve Eton'da isyanlara yol açtı. Sözü edilen diğerleriyle birlikte, eğitimdeki bu değişiklikler çocukları yetişkin dünyasından koparmaya hizmet etti, onlara önceden sahip olmadıkları zayıflık ve masumiyeti bahşetti ve onları yetişkinlere bağımlı ve onların disiplinine tâbi kıldı. Ancak bu değişimler bütün çocuklar tarafından eşit bir şekilde ve aynı anda yaşanmadı; cinsiyet ve sınıf, gelişimlerin hızını etkiledi. İlk çocuklar orta sınıfın erkek çocuklarıydı, çünkü 'çocukluk kadınlara uygulanmıyordu.' Gelişen burjuvazi yalnızca kendi oğullarının bu yenilikçi tarzda eğitilmesini istiyordu; çünkü böylelikle toplumdaki hızla gelişen teknolojik değişimlerle başa çıkabilirlerdi. Kızlar gelecekte yapacakları işi evde öğreniyorlardı; dolayısıyla okulların verdiği eğitim ve öğretime ihtiyaçları yoktu. Dahası, kızların dışlanması bütün toplumsal grupları kapsıyordu; "iyi ailelerin kızları daha aşağı sınıfların kızlarından daha iyi eğitilmiş değildi."

Aynı şekilde madenlerde, fabrikalarda ve imalathanelerde çalışan işçi sınıfı çocuklarının da okuma yazmaya ihtiyaçları yoktu, bu nedenle en azından başlangıçta çocukluk dışında bırakıldılar. Çocukluk, özellikle ilk zamanlarında sınıf ayrımcılığına tabiydi. Ancak kitle eğitimi, sonunda işçi sınıfını da içine aldı ve on dokuzuncu ve yirminci yüzyılların toplumsal hukuku onların içki içmelerini, kumar oynamalarını ve cinsel hayatlarını daha sıkı bir denetim altına aldı. 1600'de başlayan değişim süreci bazı işçi sınıfı gruplarına ulaşmada büyük ölçüde yavaş kaldı. Plumb'ın (1972) gözlemlediği gibi;

- "Victoria dönemi Londra ya da Paris'teki işçi sınıfı çocuklarının resimleri hâlâ onları yetişkinler gibi giyinmiş olarak, genellikle ana babalarının yıpranmış, küçültülmüş giysileri içinde gösteriyordu ve biz şimdi, onların içki içtiklerini, kumar oynadıklarını, cinsel ilişkilere girdiklerini ve aslında yetişkin yaşamının her biçimine katıldıklarını biliyoruz; fiziksel olarak bu yaşamdan kaçmalarına olanak yoktu".

Ancak tarihçiler, genç insanların hayatındaki değişikliklerin doğası konusunda hemfikirler de nedenler konusunda anlaşmazlığa düşüyorlar. Ariès'in tarifi oldukça idealist ve çocukluktaki değişimleri hem çocukluk kavramının hem de modern okul eğitimi kavramının merkezinde yer alan ve "avukatlar, rahipler ve ahlakçılar tarafından oluşturulan küçük bir azınlığın" düşüncelerinin sonucu olarak açıklıyor. Oysa düşünceler hiçbir zaman kendilerini besleyen toplumdan yalıtılmış bir halde var olmazlar, belirli toplumsal grupların ya da hareketlerin ihtiyaçları ve çıkarlarının ifadesidirler. Hoyles, Plumb ve Firestone böyle bir grubu tanımlıyorlar. Feodalizmden kapitalizme geçiş yeni bir toplumsal sınıf yarattı: Burjuvazi. Bu geçiş, iş bölümündeki kaçınılmaz bir artışla birlikte kentleşme ve sanayileşmeyi de doğurdu.

Yeni toplum, bilim ve teknolojinin hızla geliştiği bir toplumdu ve bu nedenle öncellerinden çok daha karmaşık olan bu toplum ticaret ve diğer meslekler için vasıflı personele ihtiyaç duyuyordu.

Okullar kuruldu ve orta sınıf erkekleri yetişkin yaşamı için uzun ve yalıtılmış bir öğrenimden geçen ilk kişiler oldular; ilk çocuklar onlardı. Kızlar değil erkekler seçildi, çünkü yeni zenginlik elde etmiş olanlar bunu erkekler yoluyla gelecek kuşaklara geçirmek istiyorlardı. Bu değişimler sırasında Plumb (1972) şunları gözlemliyor:

- “Büyümekte olan çocuğu baskıcı ve yapay bir dünyaya, bir hapishaneye kapattık... Şimdi, kaba ve basit bir biçimde de olsa, erkeklerin, kadınların ve çocukların hayatlarını birlikte yaşadıkları, aynı oyunların yanı sıra aynı ahlakı, aynı sıkıntıların yanı sıra aynı mutlulukları paylaştıkları orta çağ sonlarına özlemle bakabiliriz”

Ariès, Plumb, Firestone ve diğerlerinin çalışmaları, çocukluğun gelişimini ve değişen karakterini anlamamız açısından önemli, ama onların bulgularını gözü kapalı kabul etmekten kaçınmalıyız, çünkü Freeman’ın gözlemlediği gibi tarih tarafından sunulan kanıtlar seçici olabilir ve “tarih esas olarak üst sınıf erkekleri tarafından yazılır.” Çocukluğun tarihsel olarak incelenmesinde önemli olan nokta şudur: Sağduyuya dayanan inançlar çocukluğu sabit ve değişmez bir durum olarak gördüğü halde, çocukluğun çok daha farklı bir biçim almış olduğu ve yine alabileceği varsayımı bu sağduyuya dayalı görüşü sarsar ve değişim potansiyelini gösterir. Çocukluk ve yetişkinlik kavramları sürekli olarak değişmektedir.

Haklar

“Çocuk hakları” deyimi kesinlikten yoksundur ve “tanim peşinde bir slogan” olarak betimlenir. Çocuk hakları meselesi kuşkusuz karmaşıktır ve toplumsal soruların yanı sıra felsefi, ahlaki ve yasal sorular da getirir. Bu karmaşıklık kısmen, gördüğü büyük ilginin sonucu olarak “haklar” teriminin çok çeşitli anlamlarda kullanılmış olmasının ve politik felsefecilerden hâlâ büyük ilgi görmeye devam etmesinin sonucudur. Fakat karmaşıklık kısmen çocuklar için talep edilen hakların çeşitliliğini yansıtır. John Holt çocuklar adına daha uzun bir haklar listesini savunuyor. Bu liste oy kullanma, çalışma, mülk sahibi olma, seyahat etme, koruyucusunu seçme, garantili bir gelire sahip olma, yasal ve mali sorumluluklar üstlenme, öğrenimini denetleme, ilaç kullanma ve araba kullanma haklarını içeriyor. Farson, Birthrights’da benzer bir listeyi savunuyor. Pinchbeck ve Hewitt çocukların “yeterli beslenme, giyim, tıbbi bakım, uygun eğitim ve öğretim, sömürü, zulüm ve ihmale karşı korunma,” haklarını vurgulayan daha iddiasız talepleri öne sürüyor. NAYPIC’in talepleri daha genel, fakat aynı ölçüde temel. İnsanın saygınlığına yönelik talepleri arasında kişisel dokunulmazlık, özerklik, etiketlenmeme özgürlüğü ve insan ırkının herhangi bir meşru üyesine gösterilen saygıyı görme hakları bulunuyor. Bu, sadece talep edilen hakların çeşitliliği açısından değil, bunları uygulamaya geçirmenin güçlükleri, bu hakları karşılamak için gerekli olan kaynaklar ve bu hakları vermenin getireceği politik sonuçlar açısından da kuşkusuz çok karmaşık bir iştir. Bu güçlüğün bir kısmı sınıflamayla çözülebilir ve bir haklar tartışmasında çizilmesi gereken ayırım çizgisi muhtemelen yasal hakları manevi haklardan ayıran çizgidir.

Yasal bir hak, “ülke yasası tarafından verilen ve uygulanan” bir yetkidir: “Gerçek devletlerin gerçek yasasıdır.” Örneğin oy kullanma hakkı, Halkın Temsil Edilmesi Kanunu (1969) tarafından, yaş ya da ehliyetsizlik nedeniyle ya da başka temellerde dışarda bırakılanlar dışında bütün yurttaşlara verilen yasal bir haktır. Ancak manevi bir hak, var olan hiçbir yasada böyle

onay ya da kabul bulamaz. Örneğin, isteyen herkesin yaşa bağlı olmaksızın oy kullanma hakkı olduğunu iddia edebilirim. Böyle bir iddiada bulunarak kanunlara başvuramam ve hiçbir şekilde bir olgu ifadesi ileri süremem. Yaptığım şey, bir toplum üyesi olan her insanın toplumu yöneten karar alma prosedürlerine katılma hakkı olduğu ilke- sine başvurmaktır. O halde yasal bir hak, var olan bir yetkiyi tanımlar; manevi bir hak ise doğrulanabilir bir yetkiyi salık verir. Yasal haklar ayrıca uygulanabilirlik ve kanıt özellikleriyle manevi haklardan ayrılırlar. Yasal bir hakkın hukukun adli mekanizması aracılığıyla uygulanabilir olması zorunludur, oysa manevi bir hak her zaman uygulanamaz. Birinin manevi olarak çalışma hakkı olduğunu söylemek bu kişinin işi olduğunu söylemek değildir. Tam tersine, bu hakkı en büyük şiddetle talep etme ihtimali olanlar tam da işsiz insanlardır. Cranston'ın da belirttiği gibi, “bir manevi hakkın farkına en çok verilmediği zaman varırız.” Ayrıca, yasal hakların varlığı, bir kitaba başvurarak ya da bir hâkimle veya başka bir hukuki otoriteyle yapılan bir tartışmada, kanunlaştırılmış yasaların incelenmesiyle oluşturulabilir. Kişi bir şey üzerinde manevi bir hak iddia edebilir, fakat başka biri bu iddiayı reddedebilir. Her iki taraf da iddianın ve karşı iddianın koşullarını yerine getirmeye çalışabilir, ama hiçbiri manevi bir hakkın varlığını tatmin edici bir şekilde kanıtlayamaz.

Yasal ve manevi haklar arasında önemli farklar olduğu açıktır, ama aralarında zaman zaman değişebilen yakın ilişkiler de vardır.

Bütün bunlar bir örneğin yardımıyla çok iyi açıklanabilir. Britanya'da on altı yaşına kadar her genç insanın yasal olarak tam gün eğitim hakkı vardır. Yukarıda sözü geçen Pinchbeck ve Hewitt gibi çocukların böyle bir eğitime manevi olarak hakkı olduğuna inananlar için manevi ve yasal haklar üst üste gelmiştir. Manevi hak yasal hakkı şekillendirir ve destekler; bu böyledir ve böyle olmak zorundadır. Buna karşılık, Holt ve Farson gibi yazarlar genç insanların çalışma, oy kullanma, mülk sahibi olma, öğrenimini denetleme haklarını tanıyorlar; bunlara denk düşen yasal haklar yok; aslında bazı durumlarda, yasalar, çocukları yasal bir hakkın özellikle dışında tutuyor. Bu durumda manevi haklar yasayı eleştirmenin bir nedeni haline geliyor ve bir değişim yönüne işaret ediyor; bu böyledir, ama böyle olmak zorunda değildir. O halde, manevi ve yasal haklar farklıdır, fakat pratikte birbirleriyle ilgilidirler ve üst üste gelebilirler. Çocuk hakları savunurları çocukların hem yasal hem de manevi haklarının tanınması ve geliştirilmesi gerektiğini ileri sürdüler, ama özellikle manevi hakları vurguladılar. Ancak, çocukların bazı manevi hakları olduğunu iddia ederek, bu tür hakları kabul edecek ve onları kanuna dönüştürecek yasal değişimleri destekleme yönünde ilerlemek kolay olur. Yeni bir sınıflama “çocuk hakları” genel başlığı altında dört aynı haklar kategorisi ortaya koydu. Kolaylık açısından bu kategoriler refah hakları, koruyucu haklar, yetişkin hakları ve ana babalara karşı haklar olarak adlandırılabilir.

Refah hakları olarak anlaşılan çocuk hakları en açık ifadesini Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi'nde bulur. Bu haklar bütün çocukların beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim ihtiyaçlarını sağlar. Wald'ın kelimeleriyle, bu “dünyaya karşı haklar” “çocuklara verilebilecek en önemli ‘haklardır’ “, çünkü “çocuğun iyiliğinin can damarını oluştururlar.” Ancak refah haklarının kazanılması çocukların yetişkinler karşısındaki toplumsal ya da yasal konumlarını hiçbir şekilde değiştirmez. Ayrıca birçok çocuğun korkunç bir bedel karşılığında öğrendiği gibi, “Mahkemeler dünyadan yoksulluğun kalkmasını emredemediklerine” göre hükümetler her zaman bu tür refah haklarını karşılayamazlar. Bu tür talepler bir yardım kurumunun çocuklar için olduğu kadar yetişkinler için de peşinden koşacağı manevi, toplumsal ve politik hedefler gibi

haklardan değildir; hepimiz yeterli beslenme, barınma, tıbbi bakım ve refah yardımını istiyoruz. Bu hedefleri karşılamak için toplumun yapacağı şey politik irade ve seçim hakkını kullanmak, yasama değişikliğini sağlamak ve bu temel konularda eşit koşullara en büyük önceliği vermektir.

İkinci kategori olan korumacı haklar, çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal, fiziksel ya da duygusal kötü muameleden ya da herhangi başka bir tehlikeden koruyacak haklarla ilgilidir. Çocuklar için sağlanması zorunlu görülen korumaların kapsamı çok geniş ve zaman zaman tartışmalıdır. Muhtemelen herkes çocukların cinsel ya da fiziksel tacize maruz kalmaktan korunmaları gerektiğini kabul edecektir, ancak çocukları yarım günlük işlerin muhtemel tehlikelerinden koruma ihtiyacı konusunda pek fikir birliği olmayacaktır, çünkü bazı insanlar çalışma dünyasına dahil olmalarının çocuklara büyük yararlar getireceğini düşünüyorlar. Refah hakları gibi, korumacı haklar da çocuklar için daha büyük bir bağımsızlık getirmiyor ve yetişkinler karşısındaki tabilik statülerini değiştirmiyor; hatta etkileri tam ters yönde olabiliyor. Çocukların kötü muameleden korunma hakları, en azından İngiltere bağlamında, özerkliklerini azaltma eğilimi gösterdi. Çocuklara kötü muamele vakalarında devletin korumacı mekanizmalarına başvurma ihtiyacıyla ilgili kararlarda “çocuğun çıkarlarının” yetişkinler tarafından algılanışının etkili olduğu ortaya çıktı. Bu konularda çocuğun çıkarları üzerindeki otorite ve karar alma iktidarı çocukların kendilerine verilmek yerine bir grup yetişkinden (ana babalar) başka bir grup yetişkine (sosyal hizmetliler) transfer ediliyor. O halde korumacı haklar büyük ölçüde paternalizme yol açabilir. Freeman şöyle diyor: “Ortalama bir sosyal hizmetlinin aklına, bir çocuğa, hatta büyük bir çocuğa, kendisine fiziksel olarak kötü davranan ana babasıyla birlikte kalmak isteyip istemediğini sormak geleceğini sanmıyorum.” Korumacı haklar özerkliği kısıtlayabilir ve kısıtlıyor ve çocuk haklarının bu iki yönü arasında belli bir gerilim olduğu açık.

Üçüncü kategori olan yetişkin hakları, şu anda yetişkinlerin tek başlarına sahip oldukları aynı haklara çocukların da sahip olmaları gerektiğini ileri sürer. Bu talep yaşın, ayrıcalık vermek ya da yadsımak için keyfi ve akıldışı bir denektaş olduğu yargısına dayanır. Şu anda çocuklar, yetişkinlerin tam, özgür bir yaşam için vazgeçilmez gördükleri haklardan yoksunlar. Oy kullanma, çalışma, evlenme, araba kullanma hakları yok ve on bir yıllık zorunlu eğitime tabiler. Bu “yetişkin” haklarını genç insanlara tanımak, onların bu önemli alanlardaki özerkliklerini ve bağımsızlıklarını arttıracaktır. Yaş sınırlarına ve kısıtlamalara ilişkin keyfilik, insani gelişim ve olgunlaşma sürecinin eşitsizliğinin kaçınılmaz bir sonucudur; yirmi yaşındaki herkes aynı değildir. Dolayısıyla yirmi bir yaşın altındakilerin X’i yapmalarını yasaklayan bir yasa X’i yapma kapasitesine sahip yirmi yaşındaki birçok kişiyi dışlayacak ve bu arada kapasitelerine ve yeteneklerine bakmadan yirmi bir yaşın üstündeki herkesin X’i yapmasına izin verecektir. Fakat zor durumu kabul etmek bir çözüm getirmez. Freeman üç seçenek sunuyor. Birincisi keyfi de olsa belli yaş sınırlamalarının kaçınılmaz olduğunu kabul edebilir, ama belirlenen yaşın sadece asgari sayıyı dışarıda bırakacak kadar küçük olmasını sağlayarak adaletsizliği azaltmaya çalışabiliriz. İkincisi, yaşla ilgili bütün sınırlamaları ortadan kaldırabiliriz. Üçüncüsü -Freeman’ın tercihi budur- tek tek vakalar üzerinden gidebilir ve yasaların genel olarak kendilerine tanımadığı hakları kullanabilecek kadar olgunlaşmış olan yirmi yaşındakileri tanımlayabiliriz. Bu son seçeneğin güçlüğü, bir bireyin bu hakları kullanma yeterliliğini ölçmemize izin verecek nesnel bir testin bulunmamasında yatar ve ayrıca tek tek durumları incelemeye dayanan yaklaşım bireylere karşı ayrımcılığa ve daha büyük bir keyfiliğe yol açabilir. Yaş sınırlamaları getiren yasalar yeniden gözden geçirilip düzeltildikçe çocuklar bu “yetişkin hakları”na giderek daha çok sahip

oluyorlar. Oy verme yaşının 1969’da yirmi birden on sekize düşürülmesi bunun açık bir örneğidir.

Çocuk haklarının son kategorisi çocukların var olan reşitlik yaşına ulaşmadan önce ana babaları karşısında daha fazla bağımsızlığa sahip olmaları gerektiğini ileri sürüyor. Ana babalara karşı bu haklar “ne yenileceği, çocuğun saçlarının ne kadar uzun olacağı, hangi televizyon programlarının seyredileceği gibi meselelerden evi terk etmek ya da kürtaj yaptırmak gibi önemli adımlara kadar” bir dizi konuda çocuklara karar alma özerkliği verecektir. “Yetişkin hakları” gibi bu hakların amacı da çocukları korumak değil, kişisel özerkliklerini arttırmaktır. Ana babalara karşı hakların iki sınırlılığından söz etmek gerekir. Birincisi, Wald’ın gözlemlediği gibi bu tür haklar her zaman karar alma iktidarının basitçe ana babalardan çocuklara devredilmesini ifade etmez. Çocuklar seçimlerinin kabulü için mahkemelere başvurmak zorunda olabilirler. Amerika’da bazı eyaletler çocuklara ana baba rızası olmadan kürtaj yaptırmak hakkını veriyor, ancak diğer eyaletlerde çocuk ana baba basısıyla anlaşamadığı zaman kürtaja izin vermesi için mahkemeye başvurmak zorunda. İkinci olarak, hepsi bir aile oldukları için ana babasıninkine gibi çocuğun da özerkliği sınırlıdır. Topluluk yaşamı her zaman istediğimizi yapamayacağımızı ya da çatışan istek ve niyetlerin sonucu olarak ortaya çıkan her tartışmayı kazanamayacağımızı gösterir; bir topluluk ve iş birliği yaşamı, uzlaşmayı herkes için bir gereklilik haline getirir.

Çocuk haklarının yukarıda ana hatları verilen sınıflamasının çocuklar tarafından ve onlar adına yapılan kaotik talepler dizisine bir düzen getirmesiyle sınırlı olmayan birçok yararı ve tavsiye edilecek yönü vardır. Ancak, bölümler birbirini yeterince dışlamıyor, ispatı mümkün değil ve son olarak dört kategori daha büyük iki grupta üst üste geliyor. Çocukların ana babaların kararlarından bağımsız olma hakları (4. kategori) çocukların yetişkinlerin haklarına sahip olmaları gerektiği (3. kategori) iddiasının bir yönünü oluşturuyor. Aynı şekilde refah hakları (1. kategori) korumacı hakların (2. kategori) bir alt bölümü ve Freeman refah haklarını “haktan çok koruma olarak düşünmenin daha iyi” olacağını kabul ediyor.

Yakından bakıldığında bu dörtlü sınıflamanın, çocuk haklarına yönelik özgürleştirici ve korumacı yönelimler arasındaki daha eski bir kavramsal ayrımın bir biçimi olduğu görülüyor. Bu ayrımın kökenleri Rogers ve Wrightsman’ın çalışmalarında bulunabilir. Bakıp büyütme eğilimi “yararlı nesnelerin, çevrenin, hizmetlerin, deneyimlerin vb. çocuk için toplum tarafından sağlanmasını vurguluyor”; öte yandan öz belirlenim eğilimi “çocuğun çevresi üzerinde denetim kurmasına, ne istediğine karar vermesine, yaşamının çeşitli yönleri üzerinde özerk kontrole sahip olmasına izin verecek potansiyel hakları,” vurguluyor. Burada çizilen ayrım, Farson’ın, çocukların korunmasıyla ilgili olanlarla çocuk haklarının korunmasıyla ilgili olanlar arasında yaptığı ayrımı aynıdır ve çocuk hakları tartışmasında ortaya çıkan iki büyük düşünce okuluna ışık tutar. Okullardan biri, çocukların ilgi ve koruma gerektiren özel ihtiyaçları olduğunu ileri sürer ve çocuklar olarak ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel olarak hazırlanmış özel haklar talep eder.

Bu görüşün tersine, genç insanların yetişkinlerle aynı haklara sahip olması gerektiği, çocuk haklarının “diğerlerinden ne daha az ne de daha çok” olduğu ileri sürüldü (ACE, 1971). Haklar konusunda, bakma büyütme ile öz belirlenim konuları, çocukları koruma ile çocuk haklarını koruma savları arasındaki ayrım, karmaşık haklar tartışmasını düzene koymaya yardım eden basit, yararlı ve çekici, tasnif edici bir ilkedir. Ancak bir uyarı şart, çünkü birçok karşı tezler gibi

buradaki karşıtlık da gerçek olmaktan çok görünümüdür. Çocuklar her iki tür hakkın da çoğalmasını talep ediyor ve istiyorlar, ancak korumacı haklar peşinde koşmanın öz belirlenim haklarının elde edilmesine ya da öz belirlenim haklarının peşinde koşmanın korumacı hakların elde edilmesine karşı olması zorunlu değil. Yaş meselesi bir an için kaldırılrsa ve tartışma çocuk haklarından çok insan hakları üzerinde yoğunlaşsa sorun daha kolay anlaşılabilir. Bazı durumlarda çelişkiler olsa da yetişkinler, ikisi arasında bir gerilim yaşamadan hem öz belirlenim haklarından hem de korumacı haklardan yararlanabilirler ve yararlanıyorlar. Kadınların yeraltı madenlerinde çalışmasını yasaklayan kanun, koruma kaygısının öz belirlenimi yok ettiği bir örnektir. Ancak genel olarak bir yetişkin, iş dünyasında, bir özerklik kaybı duygusu taşımadan, sağlık ve güvenlik yasası sayesinde, tehlikeli koşullardan ve sömürücü patronlardan korunur. Aynı şekilde, Holt, Farson ve diğerlerinin ileri sürdüğü gibi çocuklara da çalışma hakkı verilseydi yetişkinler gibi onlar da kötü ve tehlikeli çalışma koşullarında korunma ihtiyacını duyacaklardı, fakat bu, başka meselelerde özerklik ve seçimlerine zarar vermeyecekti. O halde çocukların korunması ve çocuk haklarının korunması zorunlu olarak birbirlerine karşıt değil, birbirlerini tamamlayıcı hedefler olabilirler; korumacı yasalar, özgürleştiricilerin çocuklara genişletmeyi istedikleri yetişkin haklarının yerine geçmemeli onlara ek olmalıdır. Çalışma hakkını savunurken Holt'un, bir zorunluluk getirmeye değil bir seçim şansı! sunmaya çalıştığını belirtmek gerek. Çalışma hakkına sahip olmakla çalışmaya zorlanmak arasında çok önemli bir fark vardır.⁴

Bu kitaptaki farklı bölümler hem özgürleştirici hem de korumacı savları ifade ediyor. Bob Franklin'in oy hakkını çocuklara yayma savunusu açık bir şekilde özgürleştirici kalıpta yer alıyor; Öte yandan Emma MacLennan'ın Çocukların İstihdamı Kanunu'nun (1973) tam olarak uygulanmasının gerekli olduğu yönündeki yaklaşımı korumacı bir vurgu taşıyor. Ruth Adler ve Alan Dearling İskoçya'daki çocuk haklarının, ancak hazırlamaya giriştikleri "değiştirilmiş korumacılığa" başvurarak anlaşılabilirliğini söylüyorlar. Çocuk hakları tartışmasında ortaya çıkan sorular çok karmaşık ve görüş birliği sağlayıp bu soruları çözecek tek bir yanıt, "düz" bir formül yok. Çocuk hakları yazını özgürleştirici ve korumacı yaklaşımlar arasındaki bu ayrımla tanımlanıyor; bu, belki de çocuk haklarının, akademik ilginin ve özgürleştirici görünüşü altında politik kaygının görece yeni bir alanı olmasından kaynaklanmaktadır. O halde bu makaleler derlemesinin bu çeşitliliği kucaklaması ve birleştirmesi yerindedir.

Katılımda bulunanlar arasında haklara yönelik farklı vurgular taşıyan yaklaşımlarının temelinde, çocukların şu anda sahip oldukları hakların geliştirilmesi gerektiği konusunda bir oybirliği söz konusu. Çocukların haklarını elde edebilmeleri için okulların, mahkemelerin, yardım kurumlarının, sosyal kurumların ve çocuklarla ilgili mesleklerin reformdan geçirilmeleri şart. Bu hak arayışı, çocukların manevi taleplerinin kabulünü, taleplerin yasalarda kanunlaşmasını, yasaların incelenmesini ve sürekli olarak yeniden değerlendirilmesini gerektirecektir. En önemlisi yetişkinlerin çocuklara yönelik tutumlarının değişmesini gerektirecektir. Bu tutumsal değişiklikler olmazsa yasal reformlar yalnızca sınırlı bir değere sahiptir: Bir ilk adımdır. Kızların ve siyah çocukların haklarına ilişkin tartışmalar, kanunlaştığı zaman bile, hakların resmi olarak elde edilmesinin bu grupların eşit hak olanaklarını sağlamaya yetmediğini ortaya koyuyor. Çocuklar, siyahların ve kadınların haklarını garanti altına almaya yönelik hareketlerinden ders almalıydılar. Kadınların çalışma ve eşit ücret haklarını sağlamaya yönelik yasaların varlığı, tam bir eşitliği ve cinsiyet ayrımcılığının yok olmasını garanti etmez. Aynı şey eşit haklar isteyen siyahlar için de geçerlidir. Önyargı değişime dirençlidir ve yasama önyargı karşısında kör bir araç olabilir. Ancak

⁴Bu konu için ayrıca bakınız: David Watson, 1980, *Caring for Strangers*, Routledge and Kegan Paul, s.131.

bu, bir başlangıç noktasıdır ve çocuk haklarını geliştirecek yasalar acil bir durum olarak çocuklar ve yetişkinler tarafından gündeme getirilmelidir.

Kaynakça

- Advisory Centre for Educaiton (ACE). (1971). A draft charter od childrens rights. Where. 56. 107.
- Aries, P. (1962). Centuries of childhood. Jonathan Cape.
- Beauvoir, S. (1985). Old Age. Penguin.
- Brown, M. Madge, N. (1982). Despite the welfare state. Heinemann Education.
- Edelman, P. (1977). The children's rigths movement. İçinde B.R. Gross (der.) The children's rights movement: overcoming the oppression of the young. 203.
- Farson, R. (1978). Birthrights. Penguin
- Firestone, S. (1972). Down with childhood. Bantam Books.
- Fothergill, S. Vincent, J. (1985). The state of the nation. Pluto Press.
- Geach, H. (1983). What safety in numbers. Guardian.
- Gross, B. R. (1973). The children's rights movement: overcoming the oppression of the young.
- Hodges, L. (1981). Out in the open: the school records debate. Writers and Readers.
- Hawker, M. (1983). Children have rights too. Community Care.
- Hoyles, M. (1979). Changing childhood. Writers and Readers.
- Holt, J. (1975). Escape from childhood. Penguin.
- Ives, R. (1982). Child sexual abuse and incest. Highlight.
- Kempe, R. S., Kempe, C. H. (1982). Child abuse. Fontana Open Books.
- Morris, A., Giller, H., Geach, H., Szwed, E. (1980). Justice for children. Macmillan.
- NAYPIC. (1983). Evidence to the Select Committee on Children in Care.
- Parton, N. (1985). Child abuse. Macmillan.
- Plumb, J. H. (1972). In the light of history. Penguin.
- Sharron, H. (1985). The child poverty trap. The Times Education Supplement.
- Stein, M., Ellis, S. (1983). Gizza Say? Reviews and young people in care. Children's Legal Centre.
- STOPP. (1982). Once every 19 seconds.
- Tucker, N. (1977). What is child? Open Books.
- Turnbull, C. (1976). The forest people. Picador.
- UNICEF. (1985). The State of the World's Children.
- Vardin, A., Brody, P. (1979). Children's rigths: contemporary perspectives. Teachers College Press.
- Wobling, M. (1977). The abused child. National Children's Bureau.